

En levande tro

Kyrkans största utmaning idag

Inledning

I Lukasevangeliet 18:8 ställer Jesus en retorisk fråga: ”Men Människosonen, skall han finna någon tro här på jorden när han kommer?” Vad är det för slags tro som åsyftas? Frågan är en slutkommentar på berättelsen om den envisa änkan och den orättfärdige domaren, som till sist gör som änkan vill på grund av hennes envishet. När Jesus framhåller betydelsen av att tro, så handlar det nästan uteslutande om ett förhållningssätt hos en person, i det här fallet om envishet och uthållighet. Änkor åtnjöt knappast någon värdighet på Jesu tid och domaren hade förmodligen kunnat strunta i hennes rättmätiga krav utan att det skulle ha skadat honom. Ändå ger han efter. Varför? Änkan trodde verkligen på sin sak, hon visste i djupet av sig själv att hon hade rätt, och tvekade inte på möjligheten att också få rätt, trots sin låga sociala status. Lever vi med samma hängivenhet som änkan framställd av Jesus som en förebild för en levande tro?

Vad är det ”att tro” egentligen? Vad betyder det? Inte att bekänna något eller att hålla något för sant, utan att tro i betydelsen ha tillit till något eller någon? Vi säger ofta att vi tror på något, exempelvis Jesu uppståndelse, på engelska ”to believe in the resurrection”. Vi håller för sant att uppståndelsen verkligen ägt rum och har betydelse för vår tro. Men själva tron är ändå något annat, på engelska ”to have faith”. Att tro är en grundhållning i vårt liv, något vi måste träna oss i. Det handlar om hur vi förhåller oss till hela tillvaron som sådan, hur vi tolkar den verklighet som omger oss, hur vi bemöter den och framför allt hur vi skapar mening i vårt liv. I det här avseendet talar vi om tron som en teologal, eller teologisk, dygd, tillsammans med hopp och kärlek. Självt skulle jag vilja döpa om tro, hopp och kärlek till transcendent dygder, som ett allmänmänskligt fenomen oavsett vilken religiös tradition vi tillhör. Att ha förmågan att tro, hoppas och älska är helt enkelt djupt mänskligt och nödvändigt för att leva ett gott och meningsfullt liv.

Tro, hopp och kärlek förutsätter att människan relaterar till något som är större än henne själv och som går utöver tid och rum men som ändå bryr sig om henne. De teologala dygderna utgår ifrån att människan är skapad som en relationell varelse, till en person, och som sådan en avbild av Gud som i sig är relation. Dygderna är så att säga den gudomliga naturen i människan, i vilken hon har del, genom att hon är skapad, vidrörd, av Gud själv. Det här är något alla människor delar utan undantag. Tron är alltid en interaktion, den relaterar per definition till någon eller något utanför sig själv. Det är fråga om både en tillit som bär oss genom livet och något som strävar mot ett bortom, mot en slags fullkomning. Tron är på det viset alltid relaterad till ett hopp. Och genom att tron är relation i sig hör den också intimt samman med kärlek.

Trons grundfråga

Vad är det då att tro ur ett allmänmänskligt och allmänreligiöst perspektiv? Enklast kan det uttryckas som att leva i tillit till livet självt. Att du och jag finns till här och nu och relaterar till vår omgivning i stort har mening i sig och det är min kallelse som människa att utforska vad denna mening är, att ge livet en mening. Meningssökandet är att leva med frågan *varför*. Det är den frågan som alla religiösa traditioner vill fördjupa och vars svar kommer att få förnyade perspektiv från generation till generation. Varför är vi här? Ingen av oss har bett om det. En naturvetare kan förvisso ge mig svaret på *hur* jag kommit till. Men det är vår samlade religiösa tradition som ger mig ledtrådar till *varför* så att jag kan skapa mening i tillvaron och ge ett personligt svar på frågan. I den judisk-kristna traditionen bär vi med oss tre till fyra tusen års historia av hur människor tolkat den existentiella frågan *varför*.

Frågan *varför* kan aldrig bortse från naturvetenskapens förklaringsmodeller av tillvaron som svar på frågorna *hur* och *vad*. För varje ny upptäckt kommer modellerna att omprövas och det tar vi för självklart. Utmaningen för en troende människa är att också kunna ompröva sitt svar på frågan *varför*, så att naturvetenskapen och de existentiella frågorna kan stå i samklang med varandra. Dramatiken idag är att det finns en avgrund mellan de båda svarsmodellerna vilket bland annat beror på att vi reducerat tron till ett försanthållande, en bekännelse, till dogmer, riter och inte så sällan också en magi. Våra olika trosläror gör inte sällan unika, absoluta och slutgiltiga sanningsanspråk, vilket riskerar att låsa in oss i en ensidig tolkningsmodell även av Gud själv. Men trons språk får inte reduceras till rationella utsagor, utan måste förbli ett poetiskt kärleksspråk som ger en djupdimension åt våra existentiella livserfarenheter. Vår tro saknar ofta liv något som är sant i de flesta trosgemenskaper idag. Om tron endast förkunnas som en lära i form av dogmer, i form av en katekes, eller ännu värre i form av moralism stelnar själva tron och upphör att svara på frågan *varför*. Istället börjar tron svara på *hur* och *vad*, något som dess tradition i form av existentiella berättelser aldrig varit avsedd att göra.

Inte så sällan talas det om ”trons människor” för att benämna fenomenet tro, oavsett religiös tradition. Om vi säger att vi tror, det vill säga är en trons människa, hur pass bra företrädare för tro är vi då? Det finns anledning att kritiskt granska om vi är företrädare för en levande tro eller snarare för ett visst trossystem, trosläror, dogmer, bekännelser, eller vad vi nu vill kalla det. Tron är inte ett intellektuellt tankegods utan ett förhållningssätt grundat i en djupt rotad tillit och en levande och realistiskt skapande handling.

Tron, en utmaning för kyrkan

Det finns anledning att fråga sig om kyrkligt revirtänkande och enskilda företrädares medvetna eller omedvetna maktanspråk har något intresse av att förkunna en levande tro som bygger på tvivel, omprövning och icke-kontroll? Jag anar att de skandaler och oegentligheter vi sett den senaste tiden botten i att många kyrkliga företrädare och lekfolk, absolut inte det stora flertalet, faktiskt inte lever sin tro, utan bara "har" den i form av en "trygg" lära och bekännelse. Rädslan för trons verkliga kraft till förändringar, skapar hos den människan som antingen önskar makt eller som tjänar på status quo ett behov av säkerhet i form av fastställda dogmer och bekännelser, och då är inte steget långt till den totala upprustningen i form av fundamentalism, totalitära ideologier eller ateism i sin mer hårdföra form. Här vill jag inflika att de som idag kallar sig för humanister inte nödvändigtvis hör till de extrema ateisterna. Jag skulle snarare beteckna dem som antingen agnostiker eller sökare efter transcendentia förklaringsmodeller av tillvaron.

Jag misstänker att skandalerna i kyrkorna är symptom på en djup bakomliggande troskris och att den har sina rötter i kyrkans sätt att rationalisera trons innehåll i mötet med upplysningstiden och en positivistisk kunskapsteori. I en artikel från 1930 kallar den franske jesuiten och teologen Henri de Lubac detta för en usel teologi. Vidare skriver han "Vilken usel teologi detta är som behandlar trons objekt som ett naturvetenskapligt fenomen, som inte kan urskilja religionens inre och universella verklighet utan bara ser den som ett system av sanningar och föreskrifter och som skulle äga giltighet enbart på basen av ett visst antal fakta!"¹ I en artikel från 1936 påpekade han att teologin inte längre handlade om "en trosförståelse och än mindre om en förståelse av tillvaron genom tron. Den är snarare en vetenskap om uppenbarade sanningar än en vetenskap om att se allting i trons ljus".² Det som Henri de Lubac kritiserade här är den så kallade nyskolastiken som genomsyrade alla teologiska manualer och läroböcker ända fram till Andra Vatikankonciliet 1962 - 65. Nyskolastiken var ett av kyrkans sätt att bemöta rationalismen, men man bemötte den inte med trons språk, utan med ett positivistiskt resonemang, vilket i sin tur tillintetgjorde tron. Henri de Lubac var en av de många teologer som menade att det var kyrkans egen teologi som givit upphov till den moderna ateismen.

En bakomliggande fråga är alltid varför tron har uttryckts eller uttrycks som det gör, vem eller vilka som gjort eller gör det, vilken legitimitet de har, och vilken intention de gör det med. När de frågorna ställts måste vi vända oss till oss själva och ärligt söka de svarsmodeller som kan hjälpa oss att skapa mening i livet. För att travestera titeln på Marcel Prousts romansvit måste vi alla ge oss ut

¹ Komonchak, Joseph, A., "Theology and Culture at Mid-Century: The Exemple of Henri de Lubac", *Theological Studies*, 51, 1990, not 10, sid. 582

² Komonchak, Joseph, A., "Theology and Culture at Mid-Century: The Exemple of Henri de Lubac", *Theological Studies*, 51, 1990, not 11, sid. 583

på spaning efter den tro som flytt, som undflytt oss. Idag är det helt avgörande att vi visar på den trosdynamik som finns i vår judisk-kristna tradition och som vi inbjuds att mogna i och därmed ständigt ompröva.

Att tro är att vara realist

Att tro är att vara hängiven verkligheten självt och våga se den precis sådan den är i all sin grymhet och skönhet. Att tro är inte ett tillstånd, utan en handling, det är att våga engagera sig i den verkligheten som är min, vilket omedelbart ger mig ett ansvar. Att tro är att påverka, att smutsa ner sina händer, att inte dra sig undan de som är mina gelikar, det vill säga att inte dra sig undan någon enda människa som jag möter. Att tro är att i samspel våga låta sig förvandlas av verkligheten och den andre, och att själv våga påverka och förändra. Vi blir sårade och sårar, vi skadar och helar, vi river ner och bygger upp, och mitt i denna tvetydighet finner vi en mening med livet, vi tror. Tron innebär att ha tillit till något större, till horisonten som avlägsnar sig ju längre fram jag kommer i livet. Hoppet ligger i att meningsskapandet leder till något bättre, något mera mänskligt, något förvandlat, och ytterst till det fullkomliga. Vi bygger sedan både tron och hoppet på kärleken, på erfarenheten av att vara älskade, åtminstone av någon i något skede av vårt liv.

Vi vet att vi ser på verkligheten med färgade glasögon. Det betyder att vi tolkar något i det ögonblick vi ser det och sedan kommer våra bedömningar i rask följd. Ofta förväxlar vi verkligheten med våra tolkningar, och anser att tolkningarna är verkligheten. Riktigt illa blir det när vi blandar ihop tolkningarna och våra bedömningar, det vill säga hur vi positionerar oss till själva tolkningen. Hur förhåller sig tron och våra tolkningar av verkligheten till varandra? Förutsättning för att ha tillit till min omgivning är att kunna bedöma den så realistiskt som möjligt, det vill säga att se den precis sådan den är, utan tolkningsraster eller fördomar. Ofta tolkar vi verkligheten och våra medmänniskor utifrån ett optimistiskt eller pessimistiskt perspektiv, och båda är lika förödande. Där en pessimistisk syn tar över blir vi förlamade, vi resignerar och backar helt enkelt ut ur verkligheten. Hänger vi oss åt optimism riskerar vi att leva i en drömvärld av fantasier och vi blir oförmögna att lösa problem och bidra till verkliga förändringar. Våra tolkningsglasögon hindrar oss att upptäcka möjligheterna i vår sociala tillvaro, hur vi faktiskt kan förändra det vi tycker är fel, hur vi kan bryta upp förtryckande mönster av olika slag. Även optimisten missbedömer möjligheterna, eftersom det som optimisten ser inte är något verkligt, utan snarare fantombilder, låt vara positiva sådana. Hur ofta bedömer vi inte också våra medmänniskor utifrån de fantombilder vi har av dem. Då får vi kontroll och verkligheten blir en teaterscen med marionetter och vi håller i trådarna. Vi har gjort oss till Gud varje gång vi bedömer och begränsar en människa efter vår tolkning av henne.

Att vara realist förutsätter två saker. Först att erkänna att vi faktiskt ser tillvaron utifrån vår förförståelse om densamma och därefter försöka våga förstå varför vi tolkar den som vi gör. Först då blir det i någon mån möjligt att lämna bedömningarna åt sidan, eller i varje fall lyssna på andras tolkningar och bedömningar. Det är i det ögonblicket som en öppen dialog kan ta form och något nytt födas eller uppenbaras för oss. Det är när vi försöker bortse från våra egna bedömningar som verkligheten kan få nya dimensioner och förvandlas till något bättre, fredligare och mer rättfärdigt.

Naturvetenskapen talar om för oss att vi inte bara har psykologiskt färgade glasögon utan att vi också har biologiskt konstitutionella sådana när vi tolkar verkligheten. I förhållande till vissa fåglar har till exempel vi människor ett begränsat färgseende och vi kan inte ens föreställa oss hur tillvaron skulle se ut om vi hade dessa fåglars syn. Vi kan alltså inte se tillvaron sådan den faktiskt är, den är större än våra sinnen kan ta in. Somliga människor kallar vi dessutom för färgblinda och de tolkar alltså vissa färger på ett annat sätt än de som inte är färgblinda. Självklart har vi många fler biologiska begränsningar än så. Det borde stämma oss till en ödmjukare hållning gentemot både djur och natur. I samma mån som naturvetenskapen måste ompröva sina teorier om den fysiska verkligheten, i samma mån måste vi som trons människor omvända oss, det vill säga våga se tillvaron från ett nytt perspektiv varje gång vi får ny kunskap om den. Det gäller inte minst i dialogen med andra trostraditioner. Ingen kommer att döma oss utifrån de kunskaper vi inte haft i ett tidigare skede av vårt liv, men vi kommer att dömas om vi inte tar till oss nya kunskaper om tillvaron som en grund för vår tro. Att tro är att ständigt ompröva själva tron, precis som vi omprövar teorier om den fysiska verkligheten.

Att tro är att handla med skapande fantasi

Våra psykologiska tolkningar av verkligheten är svårare att erkänna och handskas med. Vi är påverkade av starka sociala mönster, som avspeglas i vårt språkbruk, i våra vanor och i oskrivna lagar om hur vi bör bete oss. Vi gör också sociala uppdelningar av människor utifrån etnisk, religiös och ekonomisk tillhörighet. Även Jesus själv handlade på det viset. Vi har berättelser som avslöjar hur Jesus åtskilde hedningar och judar, men hur han också ändrade sig och bröt mönstret. I Matteusevangeliet läser vi om den kanaaneiska kvinnan. ”Därifrån drog sig Jesus undan till området kring Tyros och Sidon. En kanaaneisk kvinna från dessa trakter mötte honom och ropade: ”Herre, Davids son, förbarma dig över mig! Min dotter plågas svårt av en demon.” Han gav henne inget svar. Då gick hans lärjungar fram och bad honom: ”Säg åt henne att ge sig i väg, hon går ju bakom oss och ropar.” Han svarade: ”Jag har inte blivit sänd till andra än de förlorade fåren av Israels folk.” Men hon kom och föll ner för honom och sade: ”Herre, hjälp mig.” Han svarade: ”Det är inte rätt att ta brödet från barnen och kasta det åt hundarna.” - ”Nej, herre”, sade hon, ”men

hundarna äter ju smulorna som faller från deras herrars bord." Då sade Jesus till henne: "Kvinna, din tro är stark, det skall bli som du vill." Och från den stunden var hennes dotter frisk."³ Kvinnans slagfärdighet bottnar i hur hon ser på tillvaron och hur hon gör en korrekt tolkning av den sociala uppdelningen mellan hedningar och judar. Just för att det är en äkta tolkning leder den till att Jesus helt ändrar sitt eget perspektiv på det aktuella samhället. Kvinnans tro är verkligen stark, för hon ser verkligheten sådan den är och förskönar den inte, men hon kan samtidigt ställa den till rätta, utan att kränka de som faktiskt kränkt henne. Hon är både realist och har fantasi att skapa en situation som båda vinner på. Hon gör det omöjliga möjligt. Hon tror.

Evangelierna är fulla liknande berättelser. En text som visar hur en prostituerad kvinna bryter mönstret att vara utesluten, utnyttjad och kränkt av det omkringliggande samhället är kvinnan i Lukas 7:36 och följande. Det är kvinnans tro som leder henne till att agera och Jesus bara bekräftar det som sker. Vi är i vår tur kallade att bryta vår tids förtryckande mönster, i kyrkan såväl som i det politiska samhället. Det avgörande är om vi tror.

Den expanderande guden

Vi börjar ana att hur vi ser på verkligheten, det vill säga hur vi faktiskt tolkar den, har att göra med hur vi ser inåt. Hur upptäcker vi då vilket slags tolkningsglasögon vi bär på? Hur kan vi slipa om dem? Hur kan vi träna oss att nå en gudomlig synskärpa? I vår andliga tradition uppmanas vi att se på tillvaron och våra medmänniskor med Guds ögon, eller så som Jesus skulle ha gjort. Men att se som Gud gör är inget slutmål, utan en pågående process, det är horisonten som avlägsnar sig ju närmare jag själv kommer den. Det är tillvaron som expanderar och till vilkens förvandling jag måste förhålla mig.

Denna tillvarons ständiga expansion ligger också i själva Gudsnamnet och borde därmed som analogi ligga i vår egen självförståelse och synen på människans kallelse och hennes väsen. Korrektivet när det gäller talet om Gud, om vem Gud är, ligger i gudsnamnet och i den berättelse som omger detta. Gud tycks uppenbara sig för sitt folk när de befinner sig i hopplösa situationer, utan framtid. Insikten om uppståndelsen kommer efter en grym avrättning, utifrån en tom grav, en förlorad kropp och lärjungarnas desperata flykt. När människan är i kris tycks Gud uppenbara sig på ett avgörande sätt för en hel trosgemenskaps historia och framtid. Så är det också med Guds uppenbarelse för Mose i den brinnande busken. Guds folk är slavar i Egypten och Gud kallar Mose till en omöjlig uppgift, att gå till Faraos och meddela att folket ska lämna landet. Det är att likna vid en självmordsuppgift. Något vidare hållbart bevis på att Gud är Gud får inte Mose så han ställer den enda relevanta frågan, nämligen vem denne Gud

³ Matt 15:21-28

är. Han får kanske Bibelns mest kontroversiella svar tillbaka: ”Jag är den jag är”⁴, vilket egentligen ska översättas ”Jag ska bli den jag ska bli”.⁵

Gud framträder som en person men utan någon speciell roll och definitivt inte med någon könsbestämning. Gud är en dynamisk verklighet, en Person som står i relation till och reagerar på den pågående och föränderliga skapelsen, som kommunicerar med oss. Den dynamiska gudsrepresentationen föds ur en desperation, Mose vanmakt, och förändrar vårt perspektiv, inte bara vår relation till Gud, utan framför allt till verkligheten som sådan. Vi drivs till en tillitsfull tro med en öppen världsbild och erkänner att vi både kan och måste förändras själva i förhållande till den situation vi lever i. Om Gud är ”jag ska bli den jag skall bli”, så måste även vi i någon mån vara detsamma, om vi är skapade till Guds avbild och likhet. Vi är alltså inte färdiga, utan är på väg.

Gudsnamnet, ”jag ska bli den jag ska bli”, antyder att vi inte kan begränsa Gud till vår tid och kultur, att Gud faktiskt tillhör alla och kan kommunicera med mänskligheten på vilket sätt och när Gud själv önskar. Gud är ”Jag ska bli den jag ska bli” och relaterar till oss i den situation vi befinner oss. Om jag behöver en Gud Fader för att jag ska bli mer människa under ett skede av mitt liv, ja, då är Gud denne Fader. Om jag behöver en Gud Moder av samma anledning, ja, då är Gud denna Moder. Det viktiga är att Gud blir vad Gud blir i relation till oss människor för att göra oss till trons människor. Att bli det vi är kallade till att bli, ligger med andra ord i framtiden. Det är något som delvis är okänt för oss själva. Vår medvetenhet om tillvaron fördjupas, inte bara genom att vi blir äldre och mognar som människor, utan också därför att verkligheten självt förändras och expanderar.

En global medvetenhet som grund för tron idag

När vi utforskar tron och det andliga livet kan vi inte nöja oss med att hämta inspiration från historiska erfarenheter och skriftliga källor. Vi måste ta hänsyn till det vi kan kalla en global medvetenhet och som egentligen är en sen erfarenhet i mänsklighetens historia, även om flera olika religiösa traditioner alltid räknat med en universell giltighet och bestämmelse. Men det är först under senare tid som en sammanlänkad värld blivit påtaglig för gemene man. Inte så få kritiserar och beklagar den så kallade globaliseringen men ingen kan avskrika den. Vi kan idag inte bedriva handel, utnyttja service, bygga upp en industriproduktion, utvinna råvaror eller bedriva forskning utan att samarbeta över de nationella, etniska, kulturella och religiösa gränserna. Även om vi är olika och även ofta splittrade oss emellan, så har begreppet mänsklighetens

⁴ 2 Mos 3:14

⁵ The New Interpreter's Bible, A Commentary in Twelve Volumes, Volume I, Abingdon Press, Nashville, 1994; note *b* to the New International Version, p. 708, note *a* to the New Revised Standard Version, p. 708, commentary p. 714

enhet i mångfald blivit en verklighet som inte längre bara finns på idénivå och heller inte går att bortse ifrån.

Många av 1800- och 1900-talets filosofiska och teologiska klassiker har formulerat denna mänsklighetens enhet i mångfald. Det tekniska förverkligandet har kommit i efterhand, först under de senaste årtiondena. Det är hos flera av dessa tänkare som vi kan hitta grunden för en global andlighet och medvetande, exempelvis Teilhard de Chardin, Henri de Lubac och Karl Rahner. Vår uppgift idag, eller kanske ännu hellre, imorgon, är att binda samman möjliggörandet av vår fysiska enhet med en andlig global medvetenhet i praktiken. Just här ligger den stora utmaningen för de etablerade religionerna, kyrkorna och samfunden. Vi måste släppa taget om enhetssamhället, den homogena byn, och ta steget in i det interkulturella och interreligiösa bostadsområdet och därifrån formulera vår tro och leva vår andlighet på nytt.

Men vad är då en global andlighet och medvetenhet? Först måste vi ta på allvar att andlighet är att gå in i verkligheten, in i materien, och inte fly bort ifrån det kroppsliga och våra näraliggande uppgifter och arbeten. I sin bok *The Search for Spirituality, Our global quest for meaning and fulfilment* talar den internationellt prisade författaren och professorn Ursula King om en "householder spirituality", en vardagsspiritualitet, egentligen en "hushållsspiritualitet".⁶ Hon ställer den här formen för andlighet i kontrast till förnekelse och avståndstagande från världen. Det handlar tvärtom att gå in i världen och fokusera på vardagslivets plikter, att engagera sig socialt, att omfatta en etik som har hela mänskligheten i fokus. Samtidigt stannar inte hushållsspiritualiteten vid ett "göra" utan drivs av en medveten inre attityd. Vardagsspiritualiteten måste också se bortom ett här och nu, mot ett förvandlat, rättfärdigt och fredligt samhälle, för att skapa mening med vårt arbete och vår möda i vardagen.⁷

Utmaningen riktas här till varje enskild person att omvända sig och ta ut en ny riktning för sitt liv, men det finns också en global utmaning. Den yttrar sig i att vi måste tänka på alla människor och även framtida generationer när vi fattar såväl politiska beslut som formulerar vår religiösa tro. Vi ser detta i många sociala rörelser, av både sekulär och religiös karaktär, som pekar hän mot en förvandlad värld. Rörelserna arbetar med allt från migranters rättigheter till att bistå med grundläggande hälso- och sjukvård och drivs av det King kallar "jordens och dess invånares andliga vanda".⁸ Vi har blivit mer medvetna om alla livsformers samhörighet och samspel, mellan det mänskliga livet och hela

⁶ King, Ursula, *The Search for Spirituality, Our Global Quest for Meaning and Fulfilment*, Canterbury Press, London, 2009, sid. 29

⁷ King, Ursula, *The Search for Spirituality, Our Global Quest for Meaning and Fulfilment*, Canterbury Press, London, 2009, sid. 41

⁸ King, Ursula, *The Search for Spirituality, Our Global Quest for Meaning and Fulfilment*, Canterbury Press, London, 2009, sid. 42

naturen, ja, med hela kosmos. Dagens ekologiska medvetenhet relaterar helt enkelt till djupgående andliga insikter. Andligheten är förbunden med vår insikt om det globala och om jorden som sådan, med vår erfarenhet av pluralism, i synnerhet religiös sådan, till de omedelbara behoven som gör att alla människor måste kunna utvecklas på alla nivåer för att få hela livet att blomstra som sådant.⁹ Vi är förbundna med varandra. Samtidigt är vi medvetna om att kulturer skiljer sig åt och att villkoren är olika på regional och lokal nivå, och vi har en smärtsam kunskap om hur många människor som saknar det mest grundläggande.

En övning i uppmärksamhet och närvaro

Hur kan vi då öva oss för att nå en global, andlig medvetenhet och en levande tro? Vi måste träna oss i uppmärksamhet och närvaro och ta ansvar för alla våra relationer. Detta ligger nära buddhismens ”mindfulness”. Den kände vietnamesiske zenmunken Thich Nhat Hanh har sammanfattat ”mindfulness” på följande sätt: ”Mindfulness” är det under, då vi glimtvis kan återkalla vårt splittrade sinne till en helhet och så vara närvarande i varje minut i livet”.¹⁰ Allt blir då bön och varje ögonblick heligt och vi blir ”tro”.

När vi släpper våra irrande tankar, låter bli att irriteras över dem, och försöker andas medvetet och lugnt kan vi uppleva en närvaro som närmar sig ”mindfulness”. Men det är inte bara en mental, en sinnets närvaro det är fråga om. Vi måste också öva oss i en kroppsmedvetenhet. Vi kommer att upptäcka skavankerna, smärtor och irritation. När vi förmår vara i vår kroppsliga skröplighet och inte bara accepterar utan till och med älskar vår kropp, då blir vi medvetna om och närvarande i oss själva. Andningen är relationen till Gud, som skapat mig och ger mig liv, kroppen är jag som kan relatera till allt och alla omkring mig. Här kan jag hitta fram till det som den heliga Katarina av Siena (1347 – 1380) kallade självkännedomens inre cell och öva mig i att vara där och så bli hel i mig själv. Här kan jag också bli fri från mina tolkningar och bedömningar av tillvaron, åtminstone för en kort stund. Denna korta stund är ett under. Här kan vi förundras över tillvarons mångfald och skönhet.

Att vänta i uppmärksam närvaro är att långsamt bereda en boning för visheten. Gud vill bli närvarande i vårt inre just som vishet. Att vara vis innebär att våga leva fullt ut i den verklighet som vi är satta i utan att ta makt över den. Vi ska både ”se” och ”smaka” på tillvaron sådan den är. Vishet, *wisdom*, *veda*, *idein*, *videre* handlar om att se utan att kontrollera eller påverka det vi ser. *Sapientia*, *sapere*, handlar om att smaka på verkligheten, beblanda sig med den, identifiera

⁹ King, Ursula, *The Search for Spirituality, Our Global Quest for Meaning and Fulfilment*, Canterbury Press, London, 2009, sid. 43

¹⁰ King, Ursula, *The Search for Spirituality, Our Global Quest for Meaning and Fulfilment*, Canterbury Press, London, 2009, sid. 13

sig med den. Visheten är både sinnesrelaterad och relaterad till vår kognitiva, intellektuella, förmåga. Vi är kallade att bli ”visa människor”, inte enbart förnuftiga, den emotionella och kroppsliga intelligensen är precis lika viktig som förnuftet. Det här handlar om att också invänta och mogna i sanningen, inte att arrogant hävda den som absolut och definitiv, utan att se att sanningen är mångfaldig, mångdimensionell. Det är att öva sig i att förundras över tillvaron likaväl som att möta smärtan i brustna relationer och att våga gå en helandets väg i ärlighet mot oss själva. Det handlar om att bli en person i ordets djupaste betydelse.

Kvinnan i Lukasevangeliet kapitel 7, den kananeiska kvinnan och den envisa änkan är alla tre visa kvinnor. De har väntat uppmärksam, och när tiden är inne kan de med kreativa handlingar eller muntlig slagfärdighet förvandla verkligheten i grunden. Jesus bekräftar att deras tro är stark, så är även deras hopp och kärlek. De är ödmjuka på ett äkta sätt eftersom de aldrig kränker de som objektivt uppträtt som förövare i berättelserna. Alla får möjlighet till omvändelse.

När vi är uppmärksamma och närvarande i nuet når vi en förundran även inför de små vardagliga tingen. Även i helt vanliga bruksting kan vi påminnas om Guds närvaro. Jag tröttnar aldrig på att citera Karin Boyes dikt ”En målares önskan” eftersom den så påtagligt låter oss ana att materien är Andens form.

*Jag ville måla ett ringa grand
av slitnaste vardag, så nött och grått,
men genomlyst av den eld, som förmått
all världen att springa ur Skaparns hand.
Jag ville visa, hur det vi försmå
är heligt och djupt och Andens skrud.
Jag ville måla en träsked så,
att människorna anade Gud!*

Att tro är att avläsa en djupare innebörd i tillvaron än den som bara ger sig till känna för ögat. Det gör vi endast om vi är närvarande i vår självkännedomens inre cell och förmår invänta det skapande ögonblicket. Det ögonblick som i vår bibliska tradition förläggs när mörkret är som djupast och ett svagt gryningsljus anas i fjärran. Det ögonblick då Gud föds in i världen. Det ögonblick då Gud går ut ur graven. Det ögonblick då allt blir förklarat och helt.

Att göra det omöjliga möjligt genom materien

Den franske jesuiten, paleontologen, filosofen och mystikern, Pierre Teilhard de Chardin (1881 – 1955), talade om materien, varje atom, som Andens form. Han har sagt att ”i materiens hjärta finns världens hjärta, Guds hjärta”. Den

interaktion som finns mellan materia och ande kallade han den gudomliga miljön, *le milieu divin*, som också är titeln på hans främsta andliga bok. Han talar om denna gudomliga miljö som en ”gudomlig ocean” där vi har förmågan att bli gudomliggjorda. Att bli gudomliggjord är att leva min egen unika kallelse, det Gud vill med just mitt liv, till fullo. Hela livet är själva övningen att bli min kallelse. Att gå den vägen är att leva heligt, att träna sig i att vara hel i det jag är kallad till. När jag blivit min kallelse har tiden kommit att ge den vidare till nästa generation, överlämna den till mänskligheten själv. När jag så är min kallelse fullt ut, måste jag tömma mig på allt, ge livet tillbaka till Gud. Jag blir gudomliggjord.

Om materien är Andens form ger vi genom våra kroppar uttryck för Guds Ande. Om vi så påtagligt är både materia och ande är vår egen kropp den plats där vi kan möta Gud, liksom vi möter Gud i alla människor. Dominikanen och teologen Yves Congar sade att ”Gud själv är närvarande och bor i vårt innersta djup, Gud är *intimior intimo meo*, ’Gud är mer intimt förbunden med mig än jag med mig själv’. Det betyder att den troendes hjärta, i den mån Anden bor där, är platsen där Gud möter sig själv ...”¹¹ Men hur blir vi medvetna om Guds ande i oss själva? Hur relaterar vi till anden i oss själva?

Hur förstår jag att jag är skapad till Guds avbild och likhet? I den bibliska kroppsuppfattningen görs ingen skillnad på kropp och själ. I den hebreiska bibeln är uttrycket för själ, *nefesh*, egentligen människans andning. Ursprungligen betecknade *nefesh* själva struphuvudet. Andningen har människan fått av Gud och något Gud kan ta tillbaka, som vi ser i psaltarpsalm 104, ”Du döljer ditt ansikte, och de blir förskräckta, du tar ifrån dem deras ande, och de dör och blir åter till mull. Du sänder din ande, då skapas liv. Du gör jorden ny.”¹² I bibeln beror allt liv av om Gud ”andas på det” eller inte, det vill säga om det över huvud taget finns till eller inte. Guds egen andning är *ruah*, skaparanden, en evig ande eller evig andning. Gudsrelationen ligger i andningen, *ruah* som ger liv till *nefesh* och som ger sig själv tillbaka till *ruah*. Vår kropp, levandegjord genom *nefesh* är redskapet för våra mellanmänniska relationer men också för vår relation till Gud. Varje andetag är en påminnelse om att jag får mitt liv av Gud, inte en gång för alla, utan i just varje andetag. Gud och jag relaterar till varandra. Själen, andningen, är själva relationen.

Om våra kroppar är Guds tempel och Guds Ande bor i oss återspeglar vi Guds härlighet i allt det vi är. Härligheten ligger inte i perfektionen, inte i den utslätade hyn, i den vältränade kroppen. Härligheten ligger i människans liv, det liv hon återspeglar genom sin kropp och hur hon möter andra och livet självt.

¹¹ Congar, Yves, *I believe in the Holy Spirit*, The complete three-volume work in one volume, Crossroad publishing, New York, 1997, II:117

¹² Ps 104:29-30

Här finns fröet till vår kallelse att bli heliga. Det är i den åldrande kroppen, i rynkorna, i blicken som upplevt kärlek, sårbarhet, smärta, sorg, bekymmer och glädje, som vi återspeglar Gud. Denna Guds Ande som har sin boning i oss gör att vi som människor återspeglar Guds härlighet i våra kroppar. Vi är en helhet, kropp, själ och ande, och det är vi som hel människa och person som relaterar till Gud, till våra medmänniskor liksom till skapelsen i sin helhet. I vår kropp, i vår blick och i vår andning finns hela vår historia samlad, inte bara min personliga historia, utan hela mänsklighetens historia, ja, hela skapelsens historia.

Att ha tillit till verkligheten och till andra människor, att tro och att se Guds Andes närvaro i varandra bryter ner rädsla och fruktan för dem som vi ännu inte känner eller det vi inte har kunskap om. Till synagogföreståndaren som förlorat sin dotter säger Jesus ”Var inte rädd, tro bara!”¹³ Det sägs inget om vad han ska tro på, bara att han ska ha tillit till att allt det goda är möjligt, att livet är möjligt. Känd är också dialogen mellan Jesus och fadern till sonen med en stum ande, ”Men förbarma dig över oss och hjälp oss, om du kan.” Jesus sade: ”Om jag kan? Allt är möjligt för den som tror.” Då ropade pojkens far: ”Jag tror. Hjälp min otro!”¹⁴ Ordet ”möjligt” på svenska är egentligen för svagt, på grekiska står det *panta dunata*, vilket antyder att ”all kraft finns för den som tror”. Här liksom i berättelsen om den kananeiska kvinnan har tron aldrig med bekännelse eller lära att göra. Den kananeiska kvinnan är dessutom en hedning som Jesus säger att hon har en stark tro och hon ändrar även hans världsbild, hans tolkning av världen. Om vi verkligen vill goda förändringar, tror på dem, då kommer de också att ske, under förutsättning att Anden får fritt spelrum hos oss.

Att tro, att ge Gud tillfälle att förkroppsligas

Människan och Gud går inte att skilja åt, hur vi än försöker! Först när materien låter sig formas av krukmakarens händer fylls den av ande och blir liv och får mening. Johanneevangeliet återger vår tveeggade hållning till Guds människoblivande i den så kallade prologen, ”Ordet (Det) kom till sitt eget, men hans egna tog inte emot honom.” Vi vill helst inte att Gud kommer så nära att Gud blir vårt eget kött och blod. Vi tar inte emot Gud. Gud å sin sida envisas med att vilja bli förkroppsligad vilket bekräftas i prologens klimax i vers 14, ”Och Ordet blev kött och bodde bland oss, och vi såg hans härlighet, en härlighet som den ende sonen får av sin fader, och han var fylld av nåd och sanning.” Första hälften är ett uttryck för Guds manifestation bland oss människor, vi ser Guds *shekinah*, Guds härlighet i mänskligt köttslig form. Därefter kommer en tolkning som är en analogi till hur samtiden betraktade framför allt den förstfödde sonen i familjen. Vi har svårt att acceptera att Guds

¹³ Mark 5:36

¹⁴ Mark 9:22b-24

skaparord, Guds *dabar*, verkligen blir ”kött”, som förvisso kan vara estetiskt skönt, men likväl underkastat förgängelse.

Varje gång Gud vill inplantera sig själv i världen, bli del av våra relationer, får Gud använda stor list. Gud måste visa att Guds ord ”inte är utan kraft”, som det står ordagrant i Lukasevangeliets text om bebådelsen, det vill säga att ingenting är omöjligt för Gud. Men det är inte första gången som Gud hälsar på som gäst i världen när ängeln Gabriel söker upp Maria och förklarar att ingenting är omöjligt. Vi känner också till den märkliga berättelsen om de tre männen som uppträder som Gud hos Abraham och Sara i Mamres lund. De tre männen i en person svarar den milt tvivlande Abraham ”Finns det någonting som är omöjligt för Herren? Jag kommer tillbaka till dig nästa år vid den här tiden, och då har Sara en son.”¹⁵ Om Gud är den för vilken inget är omöjligt, vars ord inte är utan kraft, så måste vi vara öppna för alla former för Guds kommunikation med oss. Båda berättelserna handlar om en tro som bryter alla gängse mönster och allt förtryck. Kärnan i bebådelsestexten ligger i ängeln Gabriels inledande hälsning till Maria, ”Gläd dig, full av nåd! Herren är med dig.” Att Maria är full av nåd betyder att Gud är närvarande i henne, och hennes avsked till ängeln ”Må det ske mig efter ditt ord” innebär att hon tror på livet självt, tror på Guds levande skaparord. Vad som sedan skett biologiskt är ointressant, det viktiga är att Maria tror och litar på att det barn hon ska föda kommer att förvandla tillvaron, kommer att förnya gudsfolket förbund med Gud. Det viktiga för oss är att vi i vår tur kan se på varje människa som föds som någon som har förmåga att förändra det som tidigare varit för handen, som någon som kan skänka oss alla ett nytt hopp.

Den tyske teologen och jesuiten Karl Rahner har kärnfullt slagit fast att ”I sin djupast egna verklighet gör Gud sig själv till människans innersta grundläggande beståndsdel”.¹⁶ Gud ger sig själv som en gåva till människan, och genom denna gåva har vi grundförutsättningen att bli heliga. Vi har fått ett gudomligt frö i vårt innersta väsen, avbilden och likheten. Gud vill förkroppsligas i och genom oss. Berättelserna om Sara och Maria upprepas för var och en av oss om vi verkligen vill upptäcka Gud som vår innersta grundläggande beståndsdel. Människan är platsen för Guds självkommunikation och vi pekar därmed på var Gud kan mötas, och var människor kan möta varandra för att lära känna sig själva och Gud. Vi lär känna Gud i mötet med vår medmänniska, och i det mötet lär vi också känna oss själva. Gud vill beblanda sig med oss, vill mingla med oss på ett materiellt och kroppsligt sätt. I andningen kan vi i varje ögonblick påminna oss om denna närvaro.

¹⁵ 1 Mos 18:14

¹⁶ Rahner, Karl, *Foundations of Christian Faith, An Introduction to The Idea of Christianity*, Crossroad, New York, 1978, 1993, sid. 116

Slutord

I Matteus 17:20 läser vi att inget blir omöjligt för oss om vi bara har tro. Svindlande perspektiv öppnar sig för trons möjligheter även i vår egen personligt begränsade tillvaro. ”Sannerligen, om ni har tro så stor som ett senapskorn kan ni säga till det här berget: Flytta dig dit bort, och det kommer att flytta sig. Ingenting blir omöjligt för er”. Men då måste vi öppna oss för och möta det Karl Rahner kallar evigheten i vårt inre och som är ett högst tvetydigt fenomen. Han sammanfattar det med orden: ”När vi väl kastat loss från oss själva, när vi förnekat oss själva och inte längre har övertaget, (...) då börjar vi leva i Guds värld, i nådens och det eviga livets Gud.”¹⁷ Här föds den verkligt osjälviska och skapande handlingen. Det är här, som det vi kallar försynen, kan arbeta fritt, utan våra småaktiga hinder, rädslor och begränsade verklighetstolkningar. Det är här vi vilar i vår självkännedomens inre cell.

Frågan är om vi verkligen vill vara denna trons skapande realister. Vågar vi möta både vårt samvete och andras motstånd och så bli verkligt ensamma? Eller gör vi hellre eftergifter till vår omgivning för att inte förlora sällskap och uppmuntran, hur falskt det kanske än är? Fogar vi in oss i den allmänna tolkning av verkligheten som lämnar oss kvar i bekvämlighet eller orkar vi ifrågasätta de allmänna normerna? Försöker vi hävda det komplexa i tillvaron eller föredrar vi en förenklad bild som kräver mindre ansträngning? Är status quo lättare att uthärda, även i förtryck och orättfärdighet, än att arbeta på förändringar som skapar både fiender och motstånd bland de egna? Israels folk längtade efter köttgrytorna i Egypten och föredrog en guldkalv, det vill säga ett liv som slavar under både världsliga och gudomliga makter. Att vandra genom öknen och skapa mening utifrån ett vagt löfte om ett förlovat land under en Gud som säger om sig själva att ”Jag ska bli den jag ska bli” kräver både osjälviskhet, mod och en total tillit till att livet i sig självt är meningsfyllt. Det är bara i denna öken som något nytt kan födas, som en verklig förvandling kan ske.

Uttåget ur Egypten, ökenvandringen mot ett förlovat land och lockelsen att ge upp friheten och återvända till tryggheten är en evig trosmodell. Det är vår grundkallelse att befria oss från de som härskar över våra liv, vare sig det är Egyptens faraoner eller vår egen bekvämlighet, vare sig det är den allmänna opinionen, eller vårt grupptänkande och klanbeteende. Först då kan vi se verkligheten med en skarpare synskärpa, tolka den även om tolkningen medför smärta och sorg, men det är där som vi hittar fram till trons dynamik och kraft som gör det omöjliga möjligt. Det är här vi når in i vår självkännedomens inre cell, förverkligar vår kallelse i ett samspel med Guds nåd. Det är här vi väljer att antingen vara slavar under ett status quo eller låter oss befrias av den Ande som Gud skänker oss i varje ögonblick, i varje andetag. / Sr Madeleine Fredell OP

¹⁷ Rahner, Karl, *The Mystical Way in Everyday Life, Sermons, Prayers and Essays*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2010, s 185 - 187